

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/1797,Konferencja-naukowa-Wladza-wobec-Kosciolow-i-zwiazkow-wyznaniowych-w-Wielkopolsce.html>
09.04.2026, 23:57

Konferencja naukowa „Władza wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1945-1956” - Poznań, 8 listopada 2007 r.

24.10.2007

8 listopada 2007 r. poznański oddział IPN, przy współpracy z Wydziałem Teologicznego UAM i Instytutem Historii UAM, zorganizował konferencję naukową poświęconą zagadnieniu „Władza wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1945-1956”. Konferencja miała miejsce w gmachu poznańskiego IPN-u przy ulicy Rolnej 45a.

Obrady otworzył dyrektor Oddziału IPN w Poznaniu Ireneusz Adamski. Podkreślając znaczenie tematyki, która stała się przedmiotem badań referentów, wyraził nadzieję, że ustalenia badawcze, powzięte w trakcie konferencji, pozwolą na poszerzenie wiedzy o funkcjonowaniu komunistycznego państwa w jego pierwszej dekadzie.

Pierwszy z referatów, autorstwa dr. Konrada Białeckiego z IPN O/Poznań miał charakter wprowadzający i nosił tytuł „Podstawowe założenia polityki wyznaniowej państwa w okresie 1945-1956”. Przypomniawszy zebranych założenia ideowe nowej władzy w odniesieniu do religii oraz praktyczne wdrażanie ich w życie w pierwszym dziesięcioleciu Polski Ludowej. W tym okresie równolegle stosowano szeroką gamę obostrzeń o charakterze administracyjnym oraz starano się rozbić wewnętrzną jedność Kościoła w Polsce poprzez tworzenie i wspieranie środowiska „księży patriotów” i „katolików społecznie postępowych”. Wszystkie te działania były wsparte przez surowe represje wobec szczególnie nieprzejednanych duchownych i wiernych oraz przez dążenie do jak najgłębszej inwigilacji środowisk katolickich.

Teksty kolejnych referatów dostarczały licznych egzemplifikacji powyższej tezy. Bartosz Kaliski z Uniwersytetu Warszawskiego w swoim wystąpieniu „Laicyzacja szkolnictwa na przykładzie szkół archidiecezji gnieźnieńskiej” przybliżył nie tylko ramy formalno-prawne, w których odbywał się ten proces, ale ukazał także reakcje społeczne na to zjawisko.

Drugi z referentów, ks. Jarosław Wąsowicz SDB w referacie „Działania organów bezpieczeństwa i partii wobec parafii p.w. Św. Rodziny w Pile” w ciekawy sposób przeanalizował bogactwo środków używanych w walce z Kościołem przez różne organa władzy partyjno-państwowej na przykładzie konkretnej parafii. Prowadzone przez niego badania pozwoliły m.in. wskazać sieć powiązań pomiędzy władzami administracyjnymi, partyjnymi i organami bezpieczeństwa.

Wystąpienia księży: dr. hab. Leszka Wilczyńskiego z Wydziału Teologicznego UAM oraz dr. Antoniego Ponińskiego przybliżyły skalę bezpośrednich represji, które spadły na księży archidiecezji poznańskiej i diecezji włocławskiej. Obaj referenci, w wystąpieniach zatytułowanych „Represje wobec księży archidiecezji poznańskiej” i „Represje wobec wielkopolskiego duchowieństwa diecezji włocławskiej”, przytoczyli również szereg konkretnych historii księży, którzy padli ofiarą różnorodnych represji w okresie stalinowskim.

Siostra Małgorzata Krupecka USJK w referacie zatytułowanym „Polityka władzy komunistycznej wobec Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK na terenie Wielkopolski - na przykładzie realizacji ustawy o przejęciu »dóbr martwej ręki« z 20 marca 1950 roku” przedstawiła realizację postanowień dekretu na przykładzie przejęcia majątku sióstr Urszulanek w Wielkopolsce, ponadto w ciekawy sposób przedstawiła próby radzenia sobie z nową sytuacją samych sióstr, a także reakcje społeczne na działania podejmowane przez władze.

Z kolei ks. prof. Bernard Kołodziej TChr w wystąpieniu „Działania struktur komunistycznego państwa wobec Towarzystwa Chrystusowego” przypomniał szykany o charakterze administracyjnym i majątkowym wobec chrystusowców okresie stalinowskim. Szczególnie dolegliwym, biorąc pod uwagę charyzmat Towarzystwa, było drastyczne ograniczenie możliwości wyjazdów księży z Polski do rodaków rozsianych po całym świecie.

Proces likwidacji niższych seminariów duchownych został przedstawiony przez ks. Marka Chmielewskiego SDB w wystąpieniu „Likwidacja niższego Salezjańskiego Seminarium Duchownego w Łądzie”. Referent wpisał to posunięcie w cały szereg szykan, które spadły na polskich salezjanów ze strony komunistycznych władz, wskazując jednocześnie na próby „samoobrony” ze strony zgromadzenia.

Próbą niszczenia „katolickiej infrastruktury” były również działania władz, mające na celu likwidację organizacji młodzieżowych, skupiających szczególnie zaangażowaną ideowo młodzież. Szczególna rola w procesie zwalczania działaczy takich organizacji, jak Caritas Academica czy KSM, przypadła organom bezpieczeństwa. Szeroko ten temat w odniesieniu do Wielkopolski przedstawiła w swoim wystąpieniu „Aparat bezpieczeństwa państwa wobec katolickich organizacji młodzieżowych archidiecezji poznańskiej w świetle dokumentów zgromadzonych w IPN Poznań” dr Elżbieta Wojcieszek z IPN O/Poznań.

Ważnym „frontem walki” z Kościołem była również prasa. W referacie „Propaganda antykościelna na łamach poznańskich periodyków doby stalinizmu” problem ten przedstawił dr Rafał Reczek z IPN O/Poznań. Niezależnie od ciągłego nękania, wyróżnił on na łamach periodyków poznańskich trzy szczególnie zmasowane kampanie prasowe, skierowane przeciwko Kościołowi: po liście papieża Piusa XII do Niemców, po ekskomunice nałożonej przez tegoż papieża na członków partii komunistycznych oraz przy okazji przejęcia „Caritasu”.

Chcąc całkowicie wyeliminować Kościół z przestrzeni publicznej, ówczesne władze za wszelką cenę starały się ograniczyć m.in. wszelkie uroczystości religijne, w trakcie których wierni opuszczali mury świątyni. Temat ten, w odniesieniu do Poznania, podjęła Sabina Haszyńska z IH UAM w wystąpieniu zatytułowanym „Walka z katolicką obrzędowością na przykładzie procesji Bożego Ciała w Poznaniu”. Przytoczyła szereg prób ograniczenia tej formy ekspresji przywiązania mieszkańców Poznania do katolicyzmu, wskazując przy tym, jak skrupulatnie organa bezpieczeństwa i władze administracyjne kompletowały dane dotyczące liczby i komentarzy uczestników procesji, traktując je jako ważne źródło wiedzy o aktualnych nastrojach.

O tym, jak bardzo władze ograniczały wolność słowa w okresie stalinowskim, dobitnie świadczyły przykłady przywołane przez kolejną uczestniczkę konferencji, Olgę Biegańską z IPN O/Poznań w referacie „Cenzura wobec prasy i wydawnictw katolickich w Wielkopolsce”. Przytoczyła ona dużą ilość zapisów cenzorskich, których wspólną cechą była próba uniemożliwienia Kościołowi jakiegokolwiek komentowania rzeczywistości polityczno-gospodarczej kraju, a także eliminowanie

„przesadnej dewocji”.

Ostatni z referentów, dr Jan Miłosz z IPN O/Poznań, w wystąpieniu zatytułowanym „Prześladowania Świadków Jehowy na terenie woj. poznańskiego” opisał tragiczne losy Świadków Jehowy w Wielkopolsce, którzy, proporcjonalnie do ogólnej liczby wyznawców, stali się obiektem szczególnie zaciętych represji ze strony komunistów. Wskazując źródła szczególnej wrogości rządzących wobec tej właśnie grupy wyznaniowej, dr Miłosz przedstawił szczegółowo tragiczne losy kilku jej członków z terenu Wielkopolski.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że zaprezentowane referaty wywoływały ożywioną, trwającą łącznie ponad półtorej godziny dyskusję wśród licznie zgromadzonej publiczności. W tej części konferencji na szczególną uwagę zasługują świadectwa osób represjonowanych w latach 1945-1956. Całość dyskusji została nagrana i zostanie włączona wraz z referatami do zbioru materiałów pokonferencyjnych, który ma się ukazać na początku przyszłego roku.

Konferencja wzbudziła duże zainteresowanie ze strony mediów. Patronat medialny objęły: „Przewodnik Katolicki”, „Głos Wielkopolski”, TVP Poznań, Radio Emaus i Radio Merkury Poznań. Informacje o konferencji a także wywiady z jej uczestnikami zostały zamieszczone w w/w mediach.

Konferencja była pierwszym z cyklu spotkań, poświęconych działaniom władz komunistycznych wobec Kościołów i związków wyznaniowych w okresie PRL. W kolejnych latach zagadnienie to będzie rozpatrywane w następującym porządku chronologicznym:

2008 r. - lata 1957-1970

2009 r. - lata 1970-1980

2010 r. - lata 1980-1989.

Program konferencji

WŁADZA WOBEC KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W WIELKOPOLSCE W LATACH
1945-1956

8 listopada 2007 r.

Sala im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota”

Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu

ul. Rolna 45 a

1. dr Konrad Bialecki - Podstawowe założenia polityki wyznaniowej władz w latach 1945-1956
2. dr hab. Stanisław Jankowiak - Rola terenowych organów PPR/PZPR, administracji państwowej i organów bezpieczeństwa w realizacji polityki wyznaniowej władz w Wielkopolsce
3. Bartosz Kaliski - Walka władz o pełną laicyzację szkolnictwa na przykładzie szkół archidiecezji gnieźnieńskiej
4. ks. Jarosław Wąsowicz SDB - Działania organów bezpieczeństwa i partii wobec parafii p.w. Św. Rodziny w Pile
5. ks. dr Antoni Poniński - Represje wobec wielkopolskiego duchowieństwa diecezji włocławskiej
6. ks. dr hab. Leszek Wilczyński - Represje wobec księży archidiecezji poznańskiej
7. s. Małgorzata Krupecka USJK - Polityka władzy komunistycznej wobec Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK na terenie Wielkopolski - na przykładzie realizacji ustawy o przejęciu "dóbr

martwej ręki" z 20 marca 1950 roku

8. ks. prof. UAM dr hab. Bernard Kołodziej TChr - Działania struktur komunistycznego państwa wobec Towarzystwa Chrystusowego

9. ks. Marek Chmielewski SDB - Likwidacja niższego Salezjańskiego Seminarium Duchownego w Łądzie

10. dr Elżbieta Wojcieszak - Aparat bezpieczeństwa państwa wobec katolickich organizacji młodzieżowych Archidiecezji Poznańskiej w świetle dokumentów zgromadzonych w IPN Poznań

11. dr Rafał Reczek - Propaganda antykościelna na łamach poznańskich periodyków doby stalinizmu

12. Sabina Haszyńska - Walka z katolicką obrzędowością na przykładzie procesji Bożego Ciała w Poznaniu

13. Olga Biegańska - Cenzura wobec prasy i wydawnictw katolickich w Wielkopolsce

14. dr Jan Miłoś - Prześladowania Świadców Jehowy na terenie woj. poznańskiego

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

2

3

